

Aan de slag met: De Tweede Kamerverkiezing

In het kort

Deze les bestaat uit twee delen. In het eerste deel vullen de leerlingen werkbladen in over democratie en politieke partijen. In deel 2 van de les gaan ze zelf hun stem uitbrengen. De leerlingen vullen hun werkblad zelfstandig in, maar je kunt ervoor kiezen om sommige onderdelen van de werkbladen klassikaal te bespreken.

Duur

- Deel 1 (werkbladen): 30-40 minuten
- Deel 2 (stemmen): 15-20 minuten

Leerdoelen

Deel 1:

- Leerlingen ontdekken welke (politieke) onderwerpen zij belangrijk vinden en met welke politieke partij zij zich het meest verwant voelen, en kunnen uitleggen waarom.
- Leerlingen kunnen uitleggen wat de begrippen democratie, verkiezing, Tweede Kamer en volksvertegenwoordiger betekenen.
- Leerlingen weten dat op 22 november 2023 de Tweede Kamerverkiezing plaatsvindt en kunnen uitleggen wat deze gebeurtenis inhoudt.

Deel 2:

- Leerlingen ontdekken dat stemmen leuk is!
- Leerlingen kunnen op de juiste manier hun stem op een politieke partij naar keuze uitbrengen.
- Leerlingen kunnen in hun eigen woorden uitleggen waarom het belangrijk is om te stemmen.

Beiden delen sluiten bovendien aan bij het volgende kerndoel voor het primair onderwijs:

- Kerndoel 36 (oriëntatie op jezelf en de wereld): De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.

Toegankelijkheid

Voor leerlingen met een visuele beperking die gebruikmaken van voorleessoftware, hebben we een van de werkbladen een tekstversie in Word gemaakt waarmee deze leerlingen zo veel mogelijk mee kunnen doen.

Voorbereiding

Materiaal

Deel 1

- Werkbladen: Deze zijn te downloaden via lesmateriaal.prodemos.nl/leren/aan-de-slag-met-de-tweede-kamer-verkiezing/. Druk er zo veel af als je leerlingen in de klas hebt, liefst in kleur.

Extra: Bij sommige onderdelen linken we naar een relevant en actueel online spelletje over de Tweede Kamer en de lijsttrekkers. Je kunt die spelletjes klassikaal spelen. Bekijk ze allemaal op derdekamer.nl/spelletjes.

Deel 2:

- Stembiljet: te downloaden via <https://lesmateriaal.prodemos.nl/leren/aan-de-slag-met-de-tweede-kamer-verkiezing>. Druk voor elke leerling een stembiljet af.

- Rode potloden voor in de stemlokalen (één rood potlood per stemlokaal)
- Een lijst met alle stemgerechtigden (oftewel: een lijst met alle leerlingen uit de klas)
- Optioneel: posters met uitleg over de inrichting van het stemlokaal. Te downloaden via <https://lesmateriaal.prodemos.nl/leren/aan-de-slag-met-de-tweede-kamer-verkiezing>
In deze posterset zitten ook de bordjes 'Stembureau' en 'Stembureau gesloten'.
- Een zelf ingericht stembureau (zie de aanwijzingen verderop in deze handleiding)

1. Aan de slag met de werkbladen

Pagina 1 en 2: Introductiepagina met kaart van Nederland

De leerlingen geven antwoord op een paar laagdrempelige vragen en denken er voor zichzelf over na wat zij belangrijke politieke onderwerpen vinden.

- Loop rond en leg waar nodig een moeilijk woord uit.
- Je kunt ervoor kiezen om dit onderdeel klassikaal na te bespreken, zodat leerlingen van elkaar horen welke onderwerpen zij omcirkeld hebben. Vraag de leerlingen eventueel of ze kunnen uitleggen waarom ze die omcirkeld hebben en waarom ze dat belangrijk onderwerpen vinden. Je kunt ook vragen of de leerlingen een *ranking* kunnen maken: welk onderwerp vinden ze het belangrijkste? En welke daarna? En waarom?

Pagina 3 en 4: Het volk is de baas... en wat doet de Tweede Kamer?

De leerlingen lezen de tekstjes. Ze leren wat een democratie inhoudt en wat de Tweede Kamer voor werk doet. Daarnaast doen ze een opdrachtje waarbij ze moeilijke woorden koppelen aan de juiste betekenis.

Dit zijn de juiste antwoorden:

1. Portefeuille	a. Takenpakket van de minister
2. Interrumpen	b. Iemand onderbreken
3. Aftreden	c. Ontslag nemen
4. Debat	d. Discussie
5. Motie	e. Opdracht aan de minister
6. De vergadering schorsen	f. Pauzeren

Toegankelijke versie

De oplossing is 'PARTIJ'

Extra

Ter aanvulling kun je klassikaal het spelletje [Wat hoort waar in de Tweede Kamer?](#) spelen op tools.prodemos.nl. In dit sleepspelletje ga je alle relevante onderdelen in de Tweede Kamer langs.

Pagina 5 en 6: Leve de democratie! Rebus & Woordzoeker

A: Gatentekst: 'Leve de democratie!'

De leerlingen vullen de juiste woorden in. Deze zinnen vormen uiteindelijk een tekst die meer informatie geeft over de democratie en over de aanstaande Tweede Kamerverkiezing.

Dit zijn de juiste antwoorden:

Op 22 november 2023 is de **Tweede Kamerverkiezing**. Alle Nederlanders van **18** jaar en ouder mogen dan kiezen wie er in de **Tweede Kamer** komen. Er is plaats voor **150** Kamerleden. We noemen hen ook wel volksvertegenwoordigers. Zij mogen namens het Nederlandse volk beslissingen nemen voor het land. Bijvoorbeeld: vanaf welke leeftijd je **alcohol** mag drinken, hoe hard je mag **rijden**, hoeveel **geld** de gemeente krijgt, en nog veel meer. We leven in Nederland in een **democratie**. Dat betekent dat je mag stemmen op wie je wilt. En als je het niet eens bent met wat de Tweede Kamer beslist, mag je dat laten horen! Je kunt demonstreren, handtekeningen verzamelen, een referendum aanvragen, of op sociale media je **mening** geven. En als je écht invloed wilt hebben, kun je ook zelf de **politiek** in gaan.

B: Rebus

De leerlingen lossen de rebus op.

Dit zijn de juiste antwoorden:

○ Kin – k	= in
○ Deur – ur	= de
○ Mond, m = gr	= grond
○ West – s	= wet
○ Staf, f = at	= staat
○ Dak, k = t	= dat
○ Melken – m, - n	= elke
○ Nederland + er	= Nederlander
○ Pan, p = v	= van
○ Giraf – gir	= af
○ Nacht – n	= acht
○ Uien, u = t	= tien
○ Paard, p = j, - d	= jaar
○ Vlag, vl = m	= mag
○ Zwemmen, zw = st	= stemmen
○ Oor + v	= voor
○ Den – n	= de
○ Tweet, t = de	= tweede
○ Hamer, h = k	= kamer
○ Verf – f	= ver
○ Kies – s	= kie
○ Ring, r = z	= zing
○ Eend, - e, - d	= en

Dus de oplossing is:

In de Grondwet staat dat elk Nederlander vanaf achttien jaar mag stemmen voor de Tweede Kamerverkiezingen.

C: Woordzoeker

De leerlingen vullen de woordzoeker in. Deze gaat over Tweede Kamer, de val van het kabinet en de daaruit volgende aanstaande verkiezing. De overgebleven letters vormen samen één woord.

Dit is het juiste antwoord:

Verkiezingsuitslag

Toegankelijke versie:

De antwoorden: Vier – stembus – partijen – kabinet – koning - stem

De oplossing is V E R K I E + ZING = VERKIEZING

Pagina 7 en 8: Wat willen de politieke partijen?

De leerlingen lezen de verschillende tekstjes van de politieke partijen* en koppelen ze aan de juiste lijsttrekker. Ze komen hierdoor te weten waar welke partij voor staat en welke (bekende) politici bij welke partijen horen.

Daarnaast schrijven ze bij elke poppetje de juiste naam van de lijsttrekker. Doe hiervoor klassikaal het spelletje [Bij welke partij hoort de lijsttrekker?](#) Op deze manier komen de leerlingen de namen van de lijsttrekkers te weten en kunnen zij die gelijk invullen op de werkbladen.

*We hebben gekozen voor de partijen die kans maken op minstens één zetel. Daarvoor is de [Peilingwijzer](#) leidend voor ons. Deze combineert de peilingen van I&O Research & Ipsos/EenVandaag. Voor deze lesbrief is uitgegaan van de meest recente Peilingwijzupdate van 31 oktober.

Toegankelijke versie

De juiste antwoorden zijn:

50PLUS: Gerard van Hooft (L)
Bij1: Edson Olf (A)
BBB: Caroline van der Plas (A)
CDA: Henri Bontenbal (T)
ChristenUnie: Mirjam Bikker (J)
D66: Rob Jetten (E)
DENK: Stephan van Baarle (S)
Forum voor Democratie: Thierry Baudet (T)
GroenLinks/PvdA: Frans Timmermans (E)
JA21: Joost Eerdmans (M)
NSC: Pieter Omtzigt (H)
Partij voor de Dieren: Esther Ouwehand (O)
PVV: Geert Wilders (R)
SGP: Chris Stoffer (E)
SP: Lilian Marijnissen (N)
VVD: Dilan Yesilgöz (!)
Volt: Laurens Dassen (!)

De oplossing is: Laat je stem horen!!

Pagina 9 en 10: Wat ga jij stemmen?

De leerlingen maken een keuze voor een partij waarop ze zouden willen stemmen. Ze krijgen de vraag om twee redenen te geven voor hun keuze. Dit kunnen ze doen aan de hand van wat ze op pagina 1 en 2 hebben ingevuld (de onderwerpen die ze belangrijk vinden) en op basis van pagina 7 en 8. Ze schrijven dit in een hoekje van het werkblad en vouwen het werkblad daarna dubbel. Stemmen is immers in principe een privéaangelegenheid: niemand hoeft te vertellen op welke partij hij of zij stemt.

2. Tweede Kamerverkiezing organiseren

Tijdens dit onderdeel richt je in de klas een stemlokaal in en mogen de leerlingen hun stem uitbrengen op een politieke partij – als logisch vervolg op pagina 9 en 10 van de werkbladen. Het belangrijkste is dat de leerlingen de verkiezing in de klas ervaren als een leuke activiteit. De associatie ‘Stemmen is niet alleen belangrijk, maar ook leuk!’ vergroot de kans dat ze vanaf hun 18^e gebruik gaan maken van hun stemrecht en gaan deelnemen aan de democratie.

Achtergrondinformatie: Scholierenverkiezingen en Kinderverkiezingen

Voor middelbare scholen organiseren we in november voor scholen in heel Nederland [Scholierenverkiezingen](#): schaduwverkiezingen speciaal voor scholieren. Voor het basisonderwijs doen we dit in principe ook als er een Tweede Kamerverkiezing is (met ‘Kinderverkiezingen’), maar deze keer was de voorbereidingstijd te kort. Met deze werkvorm kun je dit toch in je eigen klas organiseren, en draag je bij aan een doorlopende leerlijn waarbij leerlingen gewend raken aan het idee/de gewoonte om te gaan stemmen.

Voorbereiding materialen

Zie de lijst met benodigdheden op pagina 1 en 2. Download alles via lesmateriaal.prodemos.nl/leren/aan-de-slag-met-de-tweede-kamer-verkiezing. Druk voor elke leerling een stembiljet af, regel rode potloden voor in de stemlokalen, maak een lijst van alle stemgerechtigden (dus een lijst van alle leerlingen uit de klas), en maak als je wilt ook gebruik van de posters van de posterset.

Voorbereiding stembureau

Richt nu een stembureau in. Dit kan voorafgaand aan de les of wanneer de leerlingen aan de slag zijn met deel 1 van de les. Een stembureau bestaat uit:

- Een stemhokje. Hier kun je je eigen creativiteit op loslaten. Het gaat er vooral om dat van het stemmen een speciaal moment wordt gemaakt. Je kunt ook twee of drie stemhokjes inrichten. Bekijk in ieder geval even de poster over de inrichting van een stembureau (in de [posterset](#)). Dat is belangrijk omdat de inrichting van een stembureau aan bepaalde voorwaarden moet voldoen, zoals: de stembureauleden moeten altijd zicht hebben op de stemhokjes.
- Een stembus. Hier kun je ook je eigen creativiteit op loslaten. Leerlingen kunnen deze natuurlijk ook zelf maken, bijvoorbeeld tijdens een kunst- of handvaardigheidles!
- Een bureau/tafeltje waar de stembureauleden zitten.

Stel vast wie de leden van het stembureau zijn

Het stembureau bestaat uit drie leden. Jij als docent en twee leerlingen. Je kunt vragen welke leerlingen dit willen doen, je kunt loten, of zelf twee leerlingen aanwijzen. De drie leden hebben elk hun eigen rol:

- Voorzitter (deze rol vervul jij, de docent): Als voorzitter begroet je de leerling die komt stemmen en wijs je de leerling erop dat jouw collega's (de twee leerlingen) de leerling verder zullen helpen.
- Controle-lid: dit stembureau-lid controleert op de leerlingenlijst of de betreffende leerling wel op de lijst staat (de naam staat natuurlijk op de lijst, maar op deze manier wordt de stap van het controleren van het paspoort min of meer gesimuleerd). Is dat zo, en heeft de leerling nog niet gestemd? Dan mag de leerling doorlopen naar het stembiljet-lid.
- Stembiljet-lid: dit stembureau-lid geeft een stembiljet aan de leerling en streept de naam van de leerling af. De leerling mag hierna doorlopen naar het stemhokje.

Stemmen maar!

Als de leerlingen klaar zijn met deel 1 en het stembureau ingericht is, kan er gestemd worden.

Stap 1

Leg uit dat de leerlingen zo hun stem gaan uitbrengen. Geef daarbij de volgende instructie:

- Kleur maar één vakje rood. Als je er meer inkleurt, is je stem niet geldig.
- Schrijf niets op het stembiljet. Als je dat wel doet, is je stem niet geldig.
- Vouw na het inkleuren van een vakje je stembiljet twee keer dubbel en stop hem daarna in de stembus.

Stap 2

Kies nu de twee stembureauleden en instrueer hen wat ze moeten doen. Dit kun je klassikaal doen, zodat de overige leerlingen gelijk ook een beeld krijgen van waar ze op moeten letten en wat onderdeel uitmaakt van de stemprocedure.

Extra: je kunt de volgende video laten zien (6 minuten): [Hoe werken eerlijke verkiezingen?](#)

Hierin wordt op een leuke manier (op basisschoolniveau) uitgelegd hoe de stemprocedure in het echt werkt.

Stap 3

Eén voor één melden de leerlingen zich bij het stembureau.

Stap 4

Vraag elke leerling die komt stemmen zijn naam te zeggen. Begroet de leerling en stuur de leerling door naar het controle-lid.

Stap 5

Het controle-lid controleert op de leerlingenlijst of de betreffende leerling wel op de lijst staat. Als dat zo is, dan mag de leerling doorlopen naar het stembiljet-lid. Het controle-lid streept de naam van de leerling af.

Stap 6

Het stembiljet-lid geeft een stembiljet aan de leerling. De leerling mag hierna doorlopen naar het stemhokje.

Stap 7

De leerling gaat met het stembiljet naar het stemhokje. De leerling brengt in het stemhokje zijn stem uit.

Stap 8

De leerling vouwt het stembiljet twee keer dubbel en doet hem in de stembus.

Stap 9

De volgende leerling is aan de beurt.

Voor leerlingen met een fysieke beperking

Mensen met een fysieke beperking mogen hulp krijgen bij het stemmen, als dat nodig is. Het uitoefenen van hun stemrecht gaat dan boven het stemgeheim. Heb je leerlingen met een fysieke beperking, dan mag jij of een andere medewerker van het stembureau hen dus helpen bij het uitbrengen van hun stem, als ze jou vertrouwen. Ze mogen ook een andere leerling vragen om te helpen.

Stemmen tellen

Na afloop tel je het aantal stemmen. Gebruik hiervoor een leeg stembiljet. Schakel hierbij de hulp in van de andere stembureauleden en vraag hen om goed op te letten of er geen fouten worden gemaakt.

1. Controleer eerst of alle uitgebrachte stemmen geldig zijn.
2. Maak stapeltjes van de uitgebrachte stemmen per politieke partij.
3. Tel het aantal stembiljetten per stapeltje en vul dit getal in op het lege stembiljet. Dit kun je doen door in de cirkeltjes die bij de partijen horen, het aantal uitgebrachte stemmen op deze partijen op te schrijven.

Bewaar de stemuitslag voor de tweede lesbrief die op 22 november verschijnt; in deze lesbrief kun je met deze stemuitslag aan de slag! Je kunt de uitslag natuurlijk ook alvast delen met de leerlingen.

Afsluiting

Sluit de les klassikaal af.

Bespreek daarbij in ieder geval de volgende vraag: waarom is het belangrijk om te stemmen?